

לכבוד שבת קדש – פרשת וירא תשפ"ב

זוהב הארץ ההיא טוב – זו תלמודה של א"י

דף שבועי לעיסוק בסוגיות ארץ ישראליות – נכתב ע"י חגי צמיר

לאבימלך. הוא מוכן להישבע ולכרות ברית עוד לפני שהוא מוכיח את אבימלך. סיומו של האירוע הוא וַיִּקַּח אַבְרָהָם צֶאֱזָן וּבָקָר וַיִּתֵּן לְאַבְיִמֶלֶךְ וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית: . . . עַל־כֵּן קָרָא לַמָּקוֹם הַהוּא בְּאֵר שֶׁבַע כִּי שָׁם נִשְׁבְּעוּ שְׁנֵיהֶם: וַיִּכְרְתוּ בְרִית בְּבְאֵר שֶׁבַע. מעניין לדאות כאשר התורה תספור לנו על יצחק, היא תתאר את חפירת הבארות שסיתמו הפלישתים, ובעקבותיהם כריתת ברית בין יצחק לאבימלך. המפגש האחרון בין יצחק לבין אבימלך הסתיים בכריתת ברית ובשלום: וַיִּשְׁפִּימוּ בְּבָקָר וַיִּשְׁבְּעוּ אִישׁ לְאֶחָיו וַיִּשְׁלַחם יִצְחָק וַיֵּלְכוּ מֵאֶתְרוֹ בְּשָׁלוֹם: (בראשית כו:לא). מיד לאחר מכן, הגיעו עבדי יצחק וסיפרו לו כי מצאו מים בבאר שאותה חפרו. באר ליה הוא קורא בשם "שבעה". המפרשים נחלקו בשאלה מדוע קרא יצחק לבאר בשם "שבעה". לדעת רש"י והרד"ק - על שם אותה שבועה/ברית שכרת יצחק עם אבימלך. לדעת הספורנו – שכן, כפי שמופיע במדרש, היתה זאת הבאר השביעית שיצחק חפר.

יחד עם מתן השם "שבעה" לבאר, מציינת התורה וַיִּקְרָא אֶת־הַשְּׁבַע עַל־כֵּן שְׁם־הָעֵיר בְּאֵר שֶׁבַע עַד הַיּוֹם הַזֶּה: מפרשים רבים תמחו על כך, שהרי המקום נקרא באר שבע כבר בימי אברהם, בעקבות הברית בין אבימלך לבין אברהם. למה אם כן מציינ הכתוב דווקא בעקבות מעשי יצחק שם העיר באר שבע עד היום הזה?

המפרשים הלכו בשתי דרכים מנוגדות בענין זה. דרך אחת - יצירת הפרדה בין ה'באר שבע' של אברהם ל'באר שבע' של יצחק: לדעת הרשב"ם, מדובר בשני מקומות שונים הקרויים באר שבע, האחד של אברהם והשני של יצחק. לדעת הספורנו, מדובר אמנם באותו מקום, אולם מקור השם שונה והתכלית שונה. בכל הפסוקים המזכירים את באר שבע בימי אברהם (באר שבע של אברהם) – שם המקום מנוקד בקמץ. וַתִּלְךָ וַתִּתַּע בְּמִדְבַּר בְּאֵר שֶׁבַע, עַל־כֵּן קָרָא לַמָּקוֹם הַהוּא בְּאֵר שֶׁבַע, וַיִּכְרְתוּ בְרִית בְּבְאֵר שֶׁבַע, וַיִּשְׁעוּ אֶשֶׁל בְּבְאֵר שֶׁבַע. לציון כי שם המקום הוא בגלל השבועה. לעומת זאת, ה'באר שבע' של יצחק מנוקד בסגול, עַל־כֵּן שְׁם־הָעֵיר בְּאֵר שֶׁבַע. ה'באר שבע' של אברהם אינו ה'באר שבע' של יצחק. הדרך השניה - מדובר באותו מקום, אלא שבעקבות מעשי יצחק חלה התפתחות והשם התקבע היטב. כך כתב הרד"ק: "על זה המעשה (= של יצחק ואבימלך) היה יותר קבוע ונזכר שם העיר בעבור מה היה, כיון שאירעו בה שני דברים כאלה לאב ולבן". אברהם טבע את השם לראשונה ("על כן קרא

בפרשתנו, אנו ממשיכים את ההכרות שלנו עם אברהם, ו"מעשה אבות סימן לבנים", ועלינו להתבונן וללמוד מדרכי האבות. בין הדברים שאנו לומדים מהאבות, מהי הדרך הנכונה והראויה לעבוד את ה' ולהתנהג בעולם. הבאנו כבר בעבר את הקדמת הנצי"ב המסביר מדוע ספר בראשית נקרא "ספר הישר" – על שם התנהגותם הישרה של האבות.

אחד הדיונים העקרוניים בעבודת ה' כיצד יש לעבוד את ה'. עבודה מיראה או עבודה מאהבה. וכך מופיע במדרש: לא דומה זה שהוא עושה מאהבה לזה שהוא עושה באימה ויראה. זה שהוא עושה מאהבה נוחל חיי העולם הבא, וזה שהוא עובד באימה ויראה שהוא נוחל חיי העולם הזה ואינו נוחל חיי העולם (אבות דרבי נתן נוסחא ב פרק י). כלומר עבודה מאהבה גדולה מאהבה ביראה. ועל כך תמיהה שהרי לכאורה מפרשתנו עולה כי עבודת ה' של אברהם היתה ביראה, שהרי כך נאמר על אברהם כִּין עֵתָה יִדְעָתִי כִּי־יִרָא אֱלֹהִים אֶת־הַיְיָ וְלֹא חִשְׁבָה אֶת־בְּנֵי אֶת־יְחִידָךְ מִמְּנִי.

התלמוד הבבלי משתמש בפסוק זה כדי להשוות בין איוב לאברהם ולהציע כי היראה של איוב היתה גדולה מהיראה של אברהם. גדול הנאמר באיוב יותר ממה שנאמר באברהם, דאילו באברהם כתיב: כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה, ובאיוב כתיב: איש תם וישר ירא אלהים וסר מרע (בבלי בבא בתרא דף טו עמוד ב). מקור נוסף שמציין את היראה של אברהם הוא (בבלי סוטה לא, א) שם מסבירים על סמך הפסוק אברהם אוהבי שמדובר על יראת הרוממות, ואומרים בצורה הפוכה מהמקור הקודם כי יראתו של אברהם היתה גדולה מיראתו של איוב.

לעומת זאת בירושלמי אברהם אבינו כלל וכלל לא מוזכר במידת היראה. ולא עוד אלא שאיוב מוצג כסמל היראה, ואילו אברהם כסמל האהבה שהיא הרבה יותר גדולה מעבודת היראה. פרוש יראה כאיוב, פרוש אהבה כאברהם, אין לך חביב מכולם אלא פרוש אהבה כאברהם (ירושלמי ברכות פ"ט הלכה ג). כל הסוגייה שם בירושלמי מעלה על נס את עבודת השם מתוך אהבה. אנו מוצאים כאן עוד ביטוי להבדלים בין בבלי לירושלמי, בין עבודת ה' וקיום מצוות בחו"ל לעומת א"י. בחו"ל, בגלות - מה שאפיין את עבודת היהודי זאת עבודת היראה (בבלי) ובארץ ישראל מה שמאפיין את עבודת היהודי היא עבודת האהבה (ירושלמי). עבודת האהבה של אברהם באה לידי ביטוי גם ביחס שלו לאנשים זרים, לא ממשפחתו ולא מעמו. כך הוא רץ לקראת האנשים הבאים ועוברים על פתח אהלו. כך הוא מתייחס

למקום שהוא באר שבע"), יצחק גרם לכך שהשם התפשט והתקבע ("על כן שם העיר באר שבע עד היום הזה").

לא הרבה פעמים מתאחדים בדף שלנו עניני הפרשה, תאריך עברי ותאריך לועזי כללי. הפעם יש לנו איחוד שכזה. התאריך העברי היום (יום חמישי) הוא ט"ו מרחשוון התאריך הכללי הוא 21 אוקטובר, והפרשה שלנו היא פרשת וירא. באר שבע נזכרת פעמים רבות במקרא. בספר יהושע היא מוזכרת כאחת מערי שבט שמעון, ומאז מוזכרת פעמים רבות כעיר הדרומית המשמעותית של ממלכת ישראל בביטוי "מִדָּן וְעַד-בְּאֵר שָׁבַע". בתקופה ההרודיאנית התקיים במקום ישוב קטן שעליו הוקם באמצע המאה ה-3 מחנה צבא גדול. אוסביוס מקיסריה והירונימוס במאה הרביעית תיארו אותה כעיירה ובה חיל משמר רומי. העיר מוזכרת גם במפת מידבא. במהלך התקופה הביזנטית נבנו סביב המחנה שש כנסיות, והעיר גדלה מאד. תהליך שהגיע לשיאו במאה ה-6. בתקופה המוסלמית המוקדמת דעכה העיר, דבר שהתבטא בהריסת מבני הציבור והפיכתם למקור חומר גלם לבניה משנית, עד שניטשה במחצית השנייה של המאה ה-8. רק בתקופה העות'מאנית חודש היישוב בבאר שבע, העיר היחידה שתוכננה והוקמה על ידי האימפריה העות'מאנית בכל ארבע מאות שנות שלטונה בארץ ישראל. מיקום העיר נבחר בגבול שלוש המטות הבדואים הגדולים בנגב (עזאמה, זורבה ומחמדין). בנוסף, מי תהום גבוהים שנמצאים במקום, מאפשרים קיומה של עיר.

לפי פקודת "חוק הערים העות'מאני" הוכרזה באר שבע לעיר באופן רשמי בשנת 1877. בשנת 1897 ניקו השלטונות מספר בארות במקום והתקינו עליהן אנטיליות. תאריך הקמתה הרשמי של באר שבע היה ב-7 באפריל 1900. באותה שנה הוחלט על הקמתה של נפה חדשה (נפרדת מנפת עזה) שהעיר באר שבע עתידה להיות בירתה. בשנת 1901 הוקם בית הסראייה, ששימש בראשיתו גם כתחנת משטרה. בשנת 1906 הוכרזה באר שבע כעיר בטקס רשמי, שבו נחנך גם המסגד הגדול. במלחמת העולם הראשונה הפכה העיר מרכז לוגיסטי - צבאי חשוב, אוכלוסייתה גדלה פי ארבע, והוקם שדה התעופה הראשון בארץ ישראל. ב-30 באוקטובר 1915, לאחר תשעה חודשי בנייה, נחנכה הרכבת שחיברה את העיר ללוד ובהמשך למסילת הרכבת החיג'אזית. הפיתוח המואץ בזמן המלחמה כלל התקנת תאורה חשמלית, בניית בתי מרחץ, בית חרושת לקרח ובית דפוס.

בסוף 1916 הפך המרחב הדרומי חיוני בהגנת ארץ ישראל ובראשית שנת 1917 הקימו הטורקים קו הגנה, שנמשך מעזה

כשאגפו המזרחי מבוסס על הביצורים, הבארות והכוחות הקיימים בבאר שבע. ביום 26 במרץ 1917 יצאו הכוחות הבריטיים למתקפה הראשונה על עזה - התקפה שכשלה וגררה אלפי הרוגים מכוחות הבריית. בעקבות כישלונות כיבוש עזה הוחלף מפקד הגזרה ולתפקיד מונה הגנרל אלנבי, שהחליט לתקוף באזור הפחות מוגן של החזית - בבאר שבע. בעקבות זאת החלו הבריטים בסדרה של פעולות הטעיה, כולל פיזור עלוני תעמולה ממטוסים, שידורי אלחוט כוזבים ושתילת מסמכים מודיעיניים מזויפים אצל היריב.

בבוקר ה-31 באוקטובר 1917, ט"ו מרחשוון (באותה שבת קראו את פרשת וירא) לאחר לילה שלם של רכיבה, נערכו צבאות הבריית להתקפה על באר שבע, שנמשכה שעות ארוכות. כ-200 דקות לפני השקיעה נערכו הגדוד הרביעי והגדוד השנים עשר מהבריגדה הרביעית של הפרשים האוסטרלים להתקפה והסתערו בדהרה מהירה בשטח פתוח אל מול החפירות הטורקיות. בשל דהירת הסוסים המהירה לא הספיקו הלוחמים הטורקיים לכוון כראוי את כלי נשקם והפרשים האוסטרלים פרצו את קווי ההגנה, בקרב שנחשב קרב הפרשים הגדול האחרון בתולדות העולם. לציון 100 שנים לקרב, נערך שיחזור הקרב והוקם המוזיאון ובו תצוגה של הקרב ופעילות הכוחות השונים.

לקראת מלחמת העצמאות, לפי תוכנית החלוקה, העיר הייתה אמורה להיכלל בשטח המדינה הערבית. במהלך פלישת הצבא המצרי לארץ ישראל במלחמת העצמאות, השתלטו על העיר ב-19 במאי 1948 שני גדודים של האחים המוסלמים, שחלקם נותרו בעיר וחלקם המשיכו דרך חברון לעבר ירושלים. במסגרת "מבצע משה", שהיה חלק ממבצע יואב, הטיל מפקד חזית הדרום, האלוף יגאל אלון, את כיבוש העיר על חטיבת הנגב, בפיקוד נחום שריג. כיבוש העיר נקבע ל-20 באוקטובר 1948. בהתאם לתוכנית הפציצו מטוסים את העיר, ולאחר מכן החלה ההתקפה רק בשחר ה-21 באוקטובר, שלוותה בהרעשה ארטילרית והתקפות הסחה משוריינות. את ההבקעה לשטח המבוצר הובילה מחלקת הפריצה של גדוד 9. לאחר שהשתלטה על השכונה החדשה, שהייתה חלק מהמערך המבוצר, חדרה לעיר פלוגת "הקומנדו הצרפתי", שטיהרה את השטח הבנוי של העיר והתקדמה עד סמוך לבניין המשטרה שבו הייתה ממוקמת מפקדת הצבא המצרי. בשעות אחר הצהריים של 21 באוקטובר נכבשה העיר.

פרשת וירא - המקום בו מוזכרת באר שבע לראשונה, ט"ו במרחשוון - הכוחות הבריטים מובילים מהלך שיסתיים ב-21 באוקטובר 1948 - שיבת עם ישראל לעיר האבות'.

בברכת שבת שלום ומבורך - חגי עמיצור

לקבלת הדף במייל היכנסו לקישור <https://lp.vp4.me/fw3x>